

A nagy szintézis nyomában

Hincz Gyula-életműkutatás

Hincz Gyula életműve több mint három évtizede lezárult, sokszínű pályája azonban – az elmúlt időszak több fontos, hosszabb-rövidebb művészettörténeti korszakot tematikusan feldolgozó kiállításának (és az azokhoz kapcsolódó háttérkutatóknak), valamint a műkeskedelemben újabban felbukkanó, eddig ismeretlen vagy elveszteknek hitt műveknek köszönhetően – nem várt aktualitással bír napjainkban is.

E cikk szerzője 2016 tavasza és 2018 őszé között művészettörténész-muzeológusként kezelte a Vác város tulajdonát képező Hincz-hagyatékok, jelenleg pedig Kállai-ösztörödfias-ként az életmű feldolgozásával, az életút különböző szálainak felgöngyölítésével, illetve azok művészpólitikai kontextusának értelmezésével foglalkozik.

Hincz gazdaga, közel 60 évet felölelő életművének emlékei az ország számos pontján feltehető: köz- és magángyűjteményekben, oktatási intézmények, szállodák és kulturális közfalain és ablakain, illusztrált könyvekben, ar-

gatófőképek, illetve a múzeumi szervezésébe került, melynek helyi tagintézménye a Vak Bottyán (mai nevén Tragor Ignác) Múzeum volt. Az állandó kiállítás az átalakítást követően, 1983. április 3-án nyílt meg Rényi Katalin, Bakonyvári Ágnes és Hincz életrajzírója, Losonci Miklós koncepciója alapján. Időközben, 1981 nyarán a művek egy része már látható volt a múzeumhoz tartozó Görög Templom Kiállítóterem időszak kiállításán.

A felújított Lótvay Sándor utcai épületben az állandó kiállítás mellett egy időszakos tárlatok befogadására alkalmas kamaratermet is kialakítottak, ahol Hincz-tanítványoknak és kortársaknak, valamint váci művészeknek szerveztek bemutatókat. A korabeli feljegyzések, újságcikkek arról tanúsítják, hogy az épület már átadásakor sem volt megfelelő állapotban. A múzeum, illetve a fenntartásért felelős váci Városgazdálkodási Vállalat évente komoly összegeket fordított rá beázás, szilviedés, pártásodás, a megfelelő fűtés és a fénnyvédelemi rendszer hiánya miatt. Ezeket sokszor maga a művel állapotaért aggódó művész kérte számon a múzeum munkatársain, a karbantartási költségekhez pedig eladásra felajánlott rezkarcivai igyekezett hozzájárulni. Felesége 1983-ban bekövetkezett halálát követően egyre több időt töltött Vácmon, 1984-ben létrehozta a feleségétől elhervartt Neufeld Anna Alapítványt, amely azokat a Pesti megyei lakosokat részesítette elismerésben, akik jelentős eredményeket értek el a képzőművészet és a zenei kultúra fejlesztése terén.

Hincz Gyula 1986. január 26-án hunyt el. Budapesti, Butcsú utcai műteremben és Szent István téri lakásában 1987 tavaszán készült hagyatéki felmérés, melynek során Sinkó Katalin 942 tárgyat leltározott be és látott el matricával. Az örökösök felajánlásának értelmében az anyag egy része Vácot illetve, kiegészítendő a már ott lévő gyűjteményt. Az 1989. május 12-i dátummal ellátott átadás-átvételi jegyzőkönyv szerint több száz festmény (részen tekerésve, részben vaktrámmán), több száz különböző technikával készült (többnyire rendszerezetlen) grafika, illetve 145 szobor, kispasztika került ekkor Vácra, többségében törgión raktárba.

Az 1983-ban megnyílt, ám műfőddését többször egy-két hónapos időtartamra szüneteltetni kényszerült állandó kiállítás az épület állapotára való hivatkozással 2009-ben véglég bezárt. A gyűjtemény gondozását a megyei múzeumtól 2010-ben a városi fenntartású, időközben megalapított Váci Értéktár Közérdekű Műzeális Gyűjtemény vette át. Rövid, alig hároméves működése során ez az intézmény a kollektív tematikus feldolgozásba kezdett. A sérült művek restaurálása mellett több időszak kiállítást is rendezett abban a Pannónia Házban, mely ma

Hincz Gyula: Háromszög, 1927-1929
vegyes technika, farost

Tragor Ignác Múzeum, Vác

© HUNGART

Hincz Gyula állandó kiállítás, Vác

Fotó: Orlik Edit, Tragor Ignác Múzeum, Vác, 2017

zelesét a váci Madách Imre Művelődési Központ vette át, mely időszak alatt egy szakmai szempontokat szinte teljesen figyelmen kívül hagyó állandó kiállítás nyílt a váci Hincz-anyagból.

A megyei múzeumi igazgatóságok megszüntésével közben városi fenntartásúvá vált Tragor Ignác Múzeum – több városi tulajdonú gyűjteménnyel együtt – 2016 őszén vette át/viszta a Hincz-művek kezelését a művelődési háztól. Ezzel párhuzamosan újraindult az anyag helyi

Hincz Gyula portréja

Tragor Ignác Múzeum, Vác

feldolgozása. 2016 novemberében Az ezernar-cú művész címmel először konferenciát, 2017 őszén pedig új állandó kiállítást rendezett a múzeum, valamint olyan nagyszabású időszakos kiállításokra köcsönözött Hincz-műveket, mint a Kerekek között – A hatvanas évek művészete Magyarországon 1958–1968 (Magyar Nemzeti Galéria) vagy a jelenleg is futó 1971. Párhuzamos kultúridő(k) (Fővárosi Képtár – Kiscsill Múzeum).

Hincz útja a modernség és a siker felé

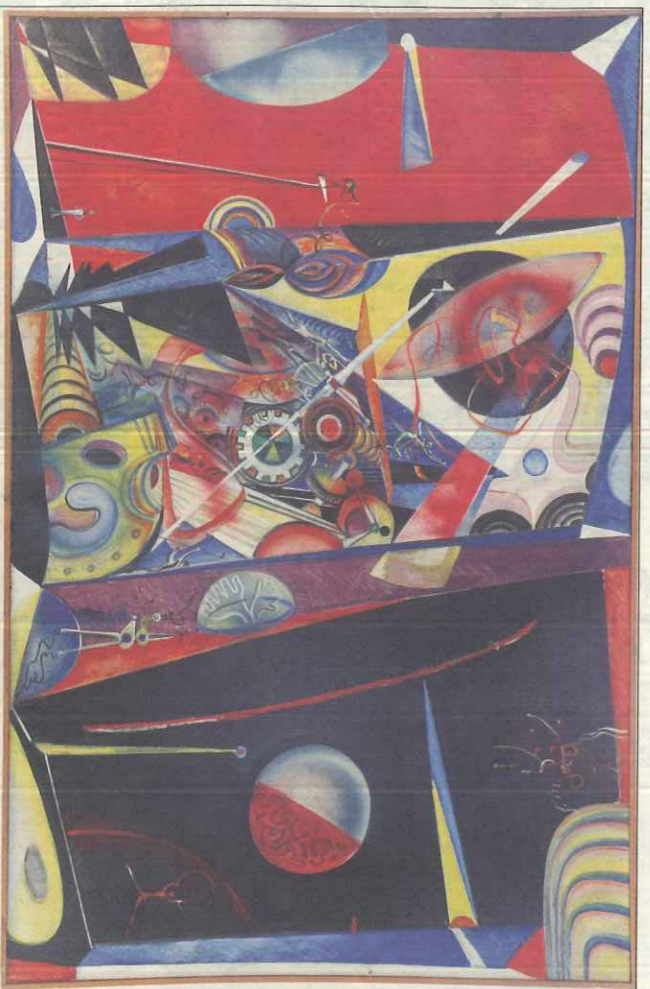
A Fővárosi Képtár aktuális kiállításán Hincz Gyulát mint az ötvenes években már befitott, magas társadalmi státuszt elért, fontos szakmai tisztségeket betöltő és állami megrendeléseket teljesítő művész ismertetjük meg. Az idáig vezető út azonban – kúliónsképp, ha az életmű teljességének megismerésére törekszünk – bőven tartogat meglepetéseket. Hincz erdélyi szász család leszármazottjaként, 1904. április 17-én született Budapesten. Kispolgári környezetben nevelkedett Budán, ám gyermekkorától, a főiskola előtti évektől viszonylag ritkán és keveset nyilhatkozott.

Tanulmányait 1922-ben kezdte a Képzőművészeti Főiskola festő szakán Rudnay Gyula osztályában, illetve Olgyai Viktor grafikai tanseleket is látogatta, ahol elsajátította a rézkarcolás technikáját (részen ennek köszönhető, hogy később rajzitanári oklevélét is szerzett), Rudnay klasszikus oktatósi modorát, naturalista színvilágot nem érezte magáénak, így az órák helyett gyakran a Szépművészeti Múzeum könyvtárába járt folyóiratokat olvasni. Színháználta miatt hamar összerúzába is került mesterével, végül egy időre otthagyta a főiskolát, és inkább

chíryumokban, valamint az örökösökneli és a váci állandó kiállításon. A legnagyobb összefüggő műtárgyalomány, amely a kutatók és a nagyközönség számára is hozzáférhető, jelenleg a váci Tragor Ignác Múzeum Pannónia Ház Kiállítóhelyén található. Az anyag – olaj- és akrilképek, tusrainzok, egyedi és sokszorosított grafikák, illusztrációk, monumentális munkákhoz készített vázlatok és tervek, színpadtervek, változatos anyagokból készült kispasztikák – az 1980-as évek folyamán, több részletben került a váci tanács tulajdonába, azóta pedig több városi intézmény kezelte, raktározta és rendezett belőle időszak kiállítás.

A váci Hincz-gyűjtemény

Hincz helyi kötődés nélkül került Vácra, meghívása a város Szentendrével versengő kiváló kulturpolitikai programjába illeszkedett. Az 1980 nyarán kötött megállapodás értelmében a művész állandó kiállítás létesítése céljából a városnak ajándékozott közel 150 alkotást. A művek elhelyezésére Vác a Lótvay Sándor (ma Káptalan) utca 16. szám alatt található korábbi könyvtárpépület helyiségeit ajánlotta fel. A ház belsőépítészeti átalakításának terveit Hincz útmutatásai alapján Sztrogh György építész készítette. A megállapodás e fázisában a létesítmény Hincz Gyula Gyűjteményként szerepelt. Az elnevezés később Hincz Gyula Állandó Kiállítás-ra módosult (az iratanyag olykor Hincz Gyula Múzeumot is emleget). A gyűjtemény – amely Hincz 1980 októberben, a Vigadó Galériában rendezett kiállításának és egy későbbi csepehli tárlatának anyagából állt – 1980. november 10-én érkezett Vácra. A hivatalos ajándékozási szerződés 1981. június 26-án kötött, mely szerint az anyag a Magyar Állam / Vác város tulajdonába és a Pesti Megyei Múzeumok Igaz-

Hincz Gyula: Sodró világ, 1976

olaj, akril, vászon

Tragor Ignác Múzeum, Vác

© HUNGART

1928-ban kiállított a Nemzeti Szalonban,

valamint a Vaszary körüli szerveződé művész-

csoport, az UME kiállításán. 1929-ben Schei-

ber Hugó közvetítésével, Moholy-Nagy Lász-

ló rendezésében bemutatkozott Herwarth

Waldennél, a modernizmus egyik fontos berli-

ni központjában, a Sturms galériában. Az azon-

ban akkorra már elvesztette régi fényét, Hincz

számára a kiállítás ráfészelt, illetve a mun-

kák nagy részének elkallidósával végződött

– legalábbis visszaemlékezései szerint. Az ez-

redtoruló óta azonban fokozatosan kerülnek

elő és aratnak aukciós sikereket ezek a – Baljay

Eva által „stumos”-ként is emlegetett – zömkel

absztrakt, papíralapú művek grafikák, tusrain-

zok, temperaképek). Közgyűjteményben ritka

az ilyen alkotás, a váci anyagba azonban beke-

rült néhány keretezett, és néhány, a mai napig

restaurálásra váró darab is ebből a korai időszakból – ahová egyébként a „sturmoss” anyag mellett az 1929 májusában, a budapesti Tamás Galériában rendezett első hazai, Mártis Teutsch Jánossal és Mészáros Lászlóval közös kiállításán bemutatott nonfiguratív temperaképet és nagy méretű tuszrajzai is sorolandók.

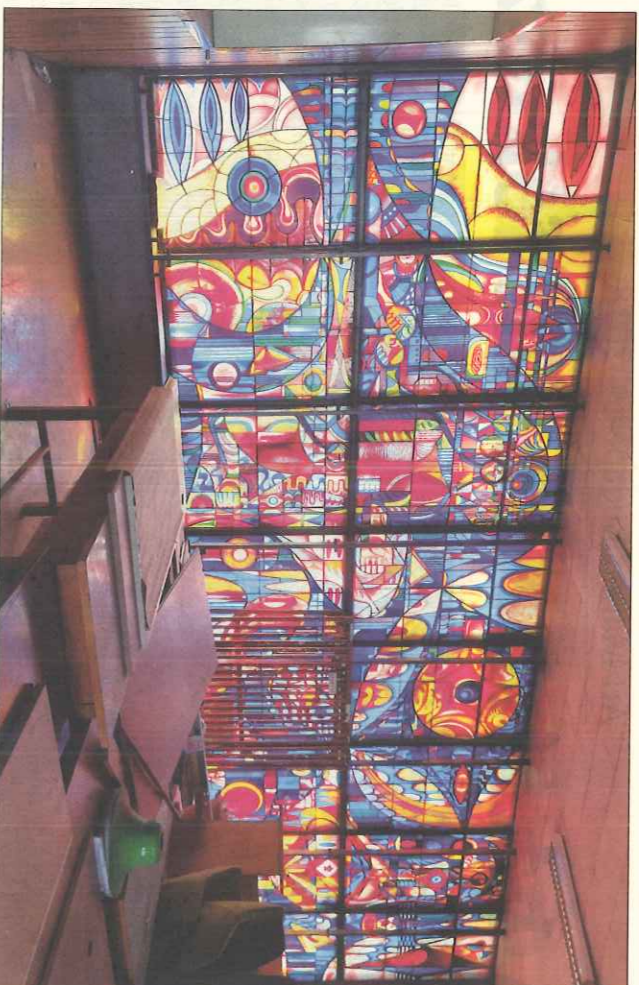
Hincz 1930-ban lett tagja a KUT-nak, illetve ebben az évben nyerte el a Szinyei Társaság Nemes Marcell-díját, mely a fiatal tehetségek számára nyújtott anyagi támogatást. Jó kapcsolatokban állt Dési Huber Istvánnal és számos művészrel a Szocialista Képzőművészek Csoportjából. Az orosz forradalmi színpadművészet tanulmányozását követően, 1929–1932 között színpadműveket készített; ezek többsége akkor még nem valósult meg. Színhén 1930-ban párizsi ösztöndíjra pályázott, ám a korszak kulturpolitikai döntései nyomán végül inkább 3 évre szóló római ösztöndíjban részesült. Molnár-C. Pálal és Parkó Károlyval lakott együtt, de – szemben a többi ösztöndíjjal – rá a korszak divatos neoklasszicizmusa helyett leginkább az erusszk művészeti hatott. Végül 9 hónap után meg is szaktította ösztöndíját. Rómából hazatérve, műterme nem lévén, másoknál, egy ideig a szentendrei művésztelepen, Barcsay Jenő műtermében dolgozott, később Dési Huberrel közösen bérelt műtermet. 1935-ben készítette első könyvillusztrációját Mécs László Megdicsőülés című művéhez, amelyért 1937-ben megkapta a Szinyei Társaság Zichy Mihály grafikai díját. 1938-ban ösztöndíjaként a Balaton-felvidéken dolgozott, elsődlegesen műfaja ebben a korszakban a tájkép lett, illetve feleségétől, Anciról készített számos portrét és aktró, melyekkel az Ernst Múzeum és a Tamás Galéria több csoportos kiállításán is szerepelt.

Első könyvillusztrátori sikerének köszönhetően egyre több szerződéses munkát kapott, szinte folyamatosan voltak ilyen jellegű megbízásai. Az alkalmazott grafikai műfaj kiváló kereskedésszerűt jelentett számára. Élete során több mint 140 írodalmi alkotást, köztük Weeres Sándor, Petőfi, Vörösmarty, Radnóti, Krúdy, Móricz, Mikszáth, Csokonai, Musset, Neruda, Swift, Tolstoj, Anatole France, Villon és Voltaire műveit illusztrálta. 1945 után pedig kiünnéle újságoknál is vállalt ilyen feladatokat. 1941–1942-ben székegyföldi ösztöndíjjal Bécsben, Csikban és a Görgeyi-havasokban festett, főként táj- és életkép-vázlatokat akvarell-technikával, majd hazatérése után olajjal is megfestette a témát – ehhez gyakran korábbi műveit háttérként használta. Az 1940-es években a Tamás Galériában és a Nemzeti Szalonban szerepelt csoportos tárlatokon, valamint a Rabnovszky Mártusz által szervezett, Közösségi művészeti feladatok mellett 1946-tól a Madách Színház díszlettervezőjeként dolgozott. 1946–1949 között az Iparművészeti Főiskola grafika szakán, 1949–1963 között pedig a Képzőművészeti Főiskola festő szakán tanított.

A támogatói művész

A főiskolai katedrával az 1950-es évekre egyre több állami elismerés és megbízás is érkezett. Kétszeres Munkácsy-díjas: 1952-ben Petőfi-versék Bemnek című történelmi kompozíciójáért, 1957-ben pedig Béke című gobelinjéért kapta az elismerést. 1958-ban Kossuth-díjjal jutalmazták. 1964-ben a Magyar Népköztársaság Erdemes Művésze, 1968-ban Királó Művésze díjjal, 1982-ben pedig SZOT-díjjal részesült. 1958–1963 között az Iparművészeti Főiskola rektori pozícióját is betöltötte.

1957–1958-ban négy hónap alatt bejárta Koreát, Vietnámot és Kínát. A tanulmányútról főként rajzokkal, vázlatokkal tért haza, melyeket Úti jegyzetek című tárlatán először a Kulturális Kapcsolatok Intézetének Dorotya utcai kiállításán, majd egy-egy nagykanizsai és hódmezővásárhelyi önálló kiállításokon mutatott be. Árszai Imre festő rajzai számos későbbi tárlatán is szerepeltek, a heveses években pedig Farkas Aladár szobrászművészrel több közös kiállításra – ezek közül az első 1971-ben, a Csók Galériában a Harcolnak az életért: Vietnám című volt – vietnámi és béke-tematikájú műveit szerepeltette.

Technika és tudomány, BME V2 épület, 1971

Az 1950-es évektől egymást érték a pályázatok után elnyert murális megbízásai. Tervezett sgraffitót a pestszépeleti általános iskolának, a békecsabai Szlovák Kollegiumnak, mozaikot az Inotai Béke Művelődési Házba, a Kertészeti Egyetemre és a balatonföldvári MSZMP-üdülőbe, kőgrafikát a Baross tér Park Szállóba, valamint a Miskolci Egyetemre, seccót a kecskeméti Arany Homok Szállóba, gobelint a Debreceni Egyetem, a Fészek Klub, továbbá az Erdi Művelődési Ház számára, üvegablakot a BME és a SOTE számára. Mindezekkel párhuzamosan folyamatos volt jelenléte a Műcsarnok kiállításán, különböző grafikai tárlatokon és biennálékon (1961-ben nyert az első Miskolci Országos Grafikai Biennálé nagydíjat), továbbá a kortárs magyar művészet kiünnéi csoportos bemutatón. Művei szerepeltek többek között Pozsonyban, Brüsszelben, Lipcsében, Grazban, Bukarestben, Buenos Airesben, Prágában, Berlinben, Helsinki-ben, Belgrádban, Londonban, Varsóban, Schleswigben, Essenben, Párizsban, Limburgban, Oslóban, Bergenben, Kielben, Bologna-ban, Drezdában, Stockholm-ban, Bécsben, Bejrútban, valamint Haróban. Részt vett a Velencei Biennálé magyar pavilonjának csoportos kiállításain 1958-ban, 1960-ban, 1966-ban; 1970-ben Somogyi Józseffel képviselte Magyarországot a bemutatón. Ez utóbbi anyagát 1971-ben bemutatatták a Budapesti Történelmi Múzeumban, és részben ebből az időszakból válogattak az 1971. Párhuzamos kiünnéi című kiállításra is.

Baloldali elhivatottsága sosem volt titok, a kortárs kritikák is leggyakrabban a baloldali eszmék pontos megragadásának képességét dicsérik műveiben. Nyugtalan, folyamatosan megújulni akaró, a „nagy művészi szintézist” és az új világhoz méltó új formakínálat kereső alkotó volt. E tulajdonságát azonban kritikusan nem mindig értékelték pozitívként.

Művészetéről nem jelent meg átfogó oeuvre-katalógus, csupán kisebb, sorozatok darabjaként kiadott összefoglalók: 1972-ben a Corvina kiadásában Lánosz Sándor, 1975-ben pedig a Mai magyar művészet sorozat részeként Bauer Jenő írt róla. 1976-ban az MTV Mű és vallomás című műsorában készült vele hosszabb riportműsor; 1979-ben a Művészet folyóirat monografikus Hincz-számot adott ki, számos cikkel és interjúval. 80. születésnapja tiszteletére kiállítás rendezett neki a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum, melynek – valószínűleg majdnem teljes – anyaga ma a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokának Legújabb Kori Képzőművészeti Gyűjteményében lelhető fel. Az 1980-as évek a nagy összefoglaló tárlatok évtizede volt; ebbe a sorba illeszkedett a váci állandó kiállítás létrehozása, valamint a Losonci Miklós által jegyzett, Vácson megjelentetett két kiadvány is.

Hincz emlékezete – út a raktárak felé

Az 1986-ban elhunyt művész hagyatékát örökösei 1989–1990 körül az ország különböző, képzőművészeti gyűjteményei rendelkezésébe kerültek, számos olyan is található, ahol korábbi vásárlás sok vagy kiállításokhoz kapcsolódó ajándékozás

ti. Lektorátusnak a Nemzeti Galéria adattárában őrzött anyagában. A művész születésének 100. évfordulója alkalmából 2004-ben többállomásos kiállítás szerveződött köz- és magángyűjteményekben felkelhető műveiből, azóta pedig átlagosan évente egy kisebb tárlat nyílik vagy Hincz valamely korszakát bemutatandó, vagy egy-egy tanítványával párbá állítva. Ezek sorából kiemelkedik a Haas Galéria Merítés a KUT-ból sorozatában a Hincz-emlékkiállítás 2005-ből, valamint a budapesti 2021 Galéria által szervezett bemutató 2009-ből.

Mindezek mellett az elmúlt években megjelennek azok a nagyobb, tematikus kiállítások, melyek egy-egy művészettörténelmi, kultúrpolitikai korszak kritikái feldolgozására vállalkoztak/nak. Ilyen volt a művészi szolidaritás hálózatai – Történetek és kísérletek a „Nemzetközi kiállítás Palesztináért”, 1978 nyomában a tranzit.hu szervezésében, valamint a Berlin-Budapest 1919–1933 a Virág Judit Galériában 2016-ban, a Keretek között – A hatvanas évek művészete Magyarországon 1958–1968 a Nemzeti Galériában tavaly, valamint a jelenleg is futó Szigorúan ellenőrzött nyomatok. A magyar sokszorosított grafika 1946–1961 között a Miskolci Galériában, illetve a már többször említett 1971. Párhuzamos kiünnéi.

E tárlatok közös vonása, hogy viszonylag rövid időszakok feldolgozására vállalkoztak, és a XX. századi magyar művészet történeti kánon hagyományos kategória- és fogalomrendszerétől némiképp eltérve kritikai vizsgálat tárgyává tették a korszak művészetének szerepét, így többek között Hincz Gyula munkásságát is. Erre a megközelítésre különösen nagy szűkegván egy olyan művész esetében, akinek több évtizedes, gazdag életműve a rendszerváltást követően lassan feledésbe merült.

DUDÁS BARBARA

A kutatást az Emberi Erőforrások Minisztériuma által támogatott Kállal Ernő művészettörténeti és műkritikai ösztöndíj tette lehetővé.

EGY MŰTEREM TITKAI
GSEERNUS
és D
MONTMARTRE

VÁRKERT BAZÁR – TESTŐRPPALOTA
2018.10.18. – 2019.01.27.

KOGART
KIÁLLITÁSOK

COOP
MŰKÖDÉS

kogart.hu